

กระบวนการเรียนรู้พฤติกรรมกลุ่มเพื่อการตื่นรู้ตามแนวพุทธจิตวิทยา

LEARNING PROCESS OF GROUP BEHAVIOR

ON AWAKENING IN BUDDHIST PSYCHOLOGY

พระครูพิมลปัญญาบุญต¹
Phrakrupimolpanyanuyut

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา กับพฤติกรรมกลุ่มตามแนวจิตวิทยา เพื่อสังเคราะห์วิธีการเรียนรู้พฤติกรรมกลุ่มเพื่อการตื่นรู้ตามแนวพุทธจิตวิทยา และเพื่อนำเสนอรูปแบบกระบวนการเรียนรู้พฤติกรรมกลุ่มเพื่อการตื่นรู้ตามแนวพุทธจิตวิทยา โดยได้ศึกษาจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย อรรถกถา และจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลโดยลำดับผลจากการวิจัยพบว่า

การเรียนรู้ตามแนวตะวันตกมีแนวคิดสำคัญคือการมองแบบแยกส่วนของธรรมชาติและพฤติกรรมมนุษย์ ซึ่งถือเป็นพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ การเรียนรู้จึงหมายถึงความต้องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นอันเป็นผลมาจากประสบการณ์โดยเน้นให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้สามารถแก้ไขหรือเผชิญปัญหาต่างๆ ได้เป้าหมายของการเรียนรู้จึงเน้นการพัฒนาที่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการของตนในการดำเนินชีวิต ส่วนการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนามีแนวคิดสำคัญคือการมองว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นพื้นฐานของหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา การเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาจึงหมายถึงการฝึกฝนพัฒนามนุษย์ให้มีชีวิตที่ถูกต้องดีงาม เน้นความสำคัญที่การพัฒนามนุษย์ทั้งพฤติกรรม จิตใจ และสติปัญญา โดยมีเป้าหมายคือความเข้าใจในสิ่งที่ตนเป็นและเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติตามความเป็นจริง จนสามารถพัฒนาตนสู่ความเป็นอิสระจากทุกข์ทั้งหลายกลายเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ในที่สุด

พฤติกรรมการเรียนรู้ของมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มีขั้นตอนเบื้องต้น โดยเริ่มจากศรัทธาหรือความเชื่อมั่นที่มีปัญญาประกอบ เช่น ได้ฟังบุคคลใดแสดงสัจธรรมที่น่าเชื่อถือ

¹ วัดเขาลาน อำเภอวังสมบูรณ์ จังหวัดสระแก้ว

จนเห็นหรือมั่นใจว่านำไปสู่ความจริงได้ ก็เริ่มศึกษาเรียนรู้จากแหล่งนั้น ศรัทธากับปัญญาจึงต้องประกอบด้วยกันจนกลายเป็นสัมมาทิฐิที่มีคุณภาพ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิคือ กัลยาณมิตร ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก โดยการแสวงหามิตรที่ดีเพื่อขอความรู้ คำแนะนำ เพื่อให้ได้ความรู้ จากนั้นจึงนำข้อมูลต่างๆ ที่ได้ยินได้ฟังมากลั่นกรอง วิเคราะห์ พิจารณาด้วยโยนิโสมนสิการ อันเป็นปัจจัยภายในของตัวผู้ปฏิบัติเอง ในขั้นตอนนี้อาจกล่าวได้ว่า เมื่อบุคคลมีโยนิโสมนสิการแล้ว สัมมาทิฐิก็จะเกิดขึ้น ตามมา จากนั้น จึงนำตนเองเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 หรือกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในมีความสำคัญเท่าๆ กัน หรือกล่าวได้ว่ามนุษย์จะมีความสุขสมบูรณ์เมื่อชีวิตของมนุษย์มีความสัมพันธ์ครบ 3 ด้าน คือ พฤติกรรม จิต และปัญญา การตื่นรู้ ผู้วิจัยเทียบเคียงกับพุทธพจน์ว่า อาตปปี สมปะชาโน สติมา สังคมตื่นรู้อาศัยการยกระดับการรู้จักตนเองของคนในชุมชนสู่วัฒนธรรมแห่งสติ (อัปปมาทะ) สังคมอุดมปัญญา (อโมหะ) เศรษฐกิจแห่งการแบ่งปัน (อโลภะ) และการเมืองของความกรุณา (อโทสะ) การตื่นรู้ได้โดยการเจริญความเพียร การรู้ชัดและการรู้เท่าทันในระดับกลุ่มของตนเอง

คำสำคัญ: กระบวนการเรียนรู้, พฤติกรรมกลุ่ม, การตื่นรู้

ABSTRACT

The aim of this research is 1) to study of learning model of group behavior on awakening in religious psychology 2) to synthesize the learning model of group behavior on awakening in buddhist psychology and 3) to process a learning model of group behavior on awakening in Buddhist Psychology. The resources were referred from the Tripitaka, Commentaries and the same field researches which run by material analyzing and synthesizing. The result of research finds that;

Learning along the western concept is a modular nature and human behavior. This is the basis of learning theory. Learning means to change behavior in a way better experience as a result of the emphasis on behavior change that can modify or face problems. The goal of learning is to develop a relationship with an object to satisfy their needs in life. To learn along the Buddhist concept is seen as a part of human nature. This is a fundamental doctrine in Buddhism learning along Buddhism refers to the practice of human life must be pretty good. Emphasis on human development and behavior, mind and intellect. The goal is an understanding of what it is and is associated with the natural reality. Able to

develop their independence from their suffering has finally become a complete human being.

Learned behavior of human beings according to Theravada Buddhism. A preliminary stages Start by faith or confidence that such enterprises are wise to listen to any material representations as reliable, or are confident that led to the truth. I started learning from them. Faith must include the intelligence gained to become a quality viewpoint. Factors that contribute to the goodwill gained a viewpoint which is external factors. The quest for knowledge, good friendly advice to get knowledge. hen, the information Who heard the screening analysis with reflective thinking. The internal factors of male practice itself. At this stage, it can be said that. When a person has already Yonisomanasikara Samma viewpoint, it would happen by then led into a self-learning process by acting as the Noble Eightfold Path has eight or learning process by threefold. External and internal factors are equally important or said that human life will be complete when the human relationships at three aspects of behavior and mental faculties. Enlightenment were comparable to the Buddha that Atari Teenage in Allah Chart Nova conscious society, awakening residents to raise the self of the community into the cultural consciousness (up to the pan) rich social intelligence (the rulers). the share of the economy (Aolpa) and the politics of compassion (the anger) enlightenment by pleasing perseverance. Knowing clearly and knowingly in their group.

Keyword: learning model, group behavior, awakening,

บทนำ

พระพุทธศาสนามีกระบวนการเรียนรู้เกิดจากองค์ประกอบ คือ อายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อายตนะภายนอก ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สิ่งที่ถูกต้องกาย (โผฏฐัพพะ) อารมณ์ที่เกิดขึ้น (ธรรมารมณ์) และวิญญาณ คือ ความรู้ที่เกิดขึ้นเมื่ออายตนะภายในกับอายตนะภายนอกกระทบกัน เมื่อองค์ประกอบทั้งสามดังกล่าวประกอบพร้อมกันจึงเกิดเป็นผัสสะ ผัสสะจึงเป็นจุดเริ่มต้นการเรียนรู้ของมนุษย์ ข้อมูลต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาทางอายตนะจะเป็นข้อมูลหรือความรู้ได้ต้องผ่านการแปลความหมายด้วยจิต จิตประมวลผลจนเกิดเป็นความรู้และสื่อสารกับสิ่งแวดล้อม

รอบตัว ดังมีพุทธพจน์เกี่ยวกับอายตนะว่า ภิกษุทั้งหลาย ตากับรูป หูกับเสียง จมูกกับกลิ่น ลิ้นกับรส กายกับโผฏฐัพพะ ใจกับธรรมารมณ์ อาศัยตา อาศัยหู อาศัยจมูก อาศัยลิ้น อาศัยกาย อาศัยใจ และธรรมารมณ์จึงเกิดผัสสะ จึงเกิดมโนวิญญาณ ภิกษุทั้งหลาย ผัสสาายตนะ 6 เหล่านี้ ที่ไม่ฝึก ไม่คุ้มครอง ไม่รักษา ไม่สังวร ย่อมเป็นเครื่องนำทุกข์มาให้ภิกษุทั้งหลาย ผัสสาายตนะ 6 เหล่านี้ ที่ฝึกดีแล้ว คุ้มครองดีแล้ว รักษาดีแล้ว สังวรดีแล้ว ย่อมเป็นเครื่องนำสุขมาให้

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับจิตและการรับรู้อารมณ์ต่างๆ อันเป็นสภาวะเฉพาะของจิตซึ่งไม่สามารถ ชั่ง ตวง วัด ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้ การเรียนรู้เป็นการใช้อายตนะภายในตัวมนุษย์เองสัมพันธ์กับสิ่งทั้งหลายที่เกี่ยวข้องอย่างถูกต้องและต้องประกอบด้วยโยนิโสมนสิการและสัมมาทิฐิ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการแสดงออกทางกาย วาจา รวมถึงการสำรวมใจไม่ให้กิเลสเข้าครอบงำ เป็นการเริ่มความสัมพันธ์ทางสังคมหรือการเรียนรู้ภายนอกตัวบุคคลเข้าไปหาภายในตัวบุคคล ส่งผลต่อความสัมพันธ์ด้านจิตใจ อันเป็นความสงบภายใน เป็นการฝึกฝนอบรมจิตให้พ้นจากอำนาจกิเลส ตัณหา อุปาทานด้วยสมณะภาวนาและวิปัสสนาภาวนา จนพัฒนาไปสู่ปัญญา ซึ่งเป็นความรู้เท่าทันสิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริง จนสามารถทำลายกิเลสและหลุดพ้นจากความทุกข์ ความสัมพันธ์ทางพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาดังกล่าวมีบทบาทต่อการพัฒนามนุษย์ให้เจริญงอกงามใน 4 ด้าน คือ กาย ศีล จิต และปัญญา อันนำไปสู่จุดหมายของชีวิตตามความพร้อมของบุคคล ได้แก่ จุดหมายปัจจุบัน จุดหมายเบื้องหน้า และจุดหมายสูงสุด (นางสาวรสสุคนธ์ ยมกนิษฐ์.2553 : บทคัดย่อ) พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ของมนุษย์โดยมีแนวคิดที่มนุษย์จะเป็นผู้ประเสริฐหรือเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยการฝึกฝน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.2549) การฝึกฝนพัฒนาตนจนประสบผลสำเร็จไปตามลำดับตามสติปัญญาและความพร้อมของแต่ละบุคคล ((มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.2549) การศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่จะทำให้ชีวิตหลุดพ้นจากอำนาจครอบงำของกิเลส และจะดำรงชีวิตอยู่แบบที่เรียกว่าเป็นสุข

กระบวนการเรียนรู้ทางตะวันตก เป็นการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์อย่างเป็นระบบด้วยการทดลองที่เป็นรูปธรรมทางวิทยาศาสตร์ โดยมีแนวความคิดว่ากระบวนการเรียนรู้เกิดจากองค์ประกอบ คือ สิ่งเร้า อวัยวะรับสัมผัส ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ประสบการณ์เดิม และการแปลความหมายจากสิ่งที่ได้รับสัมผัส เมื่อมนุษย์ได้รับสิ่งเร้าสมองจะทบทวนกับประสบการณ์เดิมว่าความรู้สึกจากการรับสัมผัสนั้นคืออะไร ทำให้มีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าตามที่ได้รับรู้ เป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เกิดเป็นการรับรู้และทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้น ดังนั้นเมื่อเผชิญกับสิ่งเร้าใหม่สมองจะมีการค้นข้อมูลจากประสบการณ์เดิม ถ้าหาพบเรียกว่าจำได้ ถ้าหาไม่พบเรียกว่าการลืม ดังนั้นสมองจึงเป็นศูนย์กลางของความคิด และเป็นสิ่งสำคัญต่อการเรียนรู้ของมนุษย์มนุษย์จึงมีการสัมผัสกับสิ่งที่มากระตุ้นหรือสิ่งเร้าหลากหลายในแต่ละวัน หรือกล่าวได้ว่ามีการรับรู้และเรียนรู้ข้อมูลต่างๆ ซึ่งการรับรู้และเรียนรู้ข้อมูลจะถูกต้องดีงามได้ผลดีเป็นประโยชน์

แก่การดำเนินชีวิต

มนุษย์แต่ละคนย่อมมีพฤติกรรมต่างกันไป แต่เมื่ออยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีความรู้ถึงการรวมกลุ่ม (Edgar H. Schein 1969) จึงได้เกิดเป็นพฤติกรรมกลุ่ม ซึ่งเริ่มตั้งแต่เกิดก็เริ่มมีกลุ่มครอบครัว และพัฒนาออกไปสู่กลุ่มที่ใหญ่ขึ้นและเมื่อมนุษย์เข้าร่วมกลุ่ม การตัดสินใจเรื่องต่างๆ จะมีบรรทัดฐานของกลุ่มนั้นเป็นเกณฑ์เพิ่มขึ้นอีก นอกเหนือจากพฤติกรรมของตนเอง และยอมรับกฎเกณฑ์ของกลุ่มมาปฏิบัติ เพื่อให้ได้รับการยอมรับ ในบรรดากลุ่มทั้งหลายย่อมมีการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มตนให้กลุ่มมีความมั่นคง และเติบโตขึ้นไป จึงมีการพัฒนาไปสู่การพลวัตกลุ่ม ซึ่งต้องประกอบด้วยพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และพฤติกรรมตามสถานการณ์ (Homans, George 1950) อันได้แก่การพัฒนาระบบการบริหาร การจัดการ กำหนดคุณลักษณะผู้นำ และศึกษาความสามารถของสมาชิกในกลุ่ม และมุ่งเน้นให้กลุ่มมีความเจริญเติบโต ในพุทธศาสนาปรากฏกลุ่มพระสงฆ์เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพุทธกาล เช่น กลุ่มปัญจวัคคีย์กลุ่มพระยสะและสหาย เป็นต้น

พระพุทธานุญาตยอมรับความสามารถของมนุษย์ ซึ่งสามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายในการแก้ปัญหาของมนุษย์ และสังคมที่มีอยู่ได้ด้วย การศึกษาให้เข้าใจในชีวิตจิตใจของตนเอง และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างเข้าใจ และเป็นขั้นเป็นตอนซึ่งจะทำให้การจัดการกับปัญหาจากภายในสู่ภายนอกที่มุ่งเอาชนะกิเลสที่มีอยู่ในจิตใจ คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เน้นการมีปัญญาเท่าทันในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น และเป็นการพัฒนาตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม ด้วยความสมดุล (พระอภัย อภิชาติ (ชูขุนทด), 2554) การส่งเสริมการตื่นรู้หรือการปรับเปลี่ยนทัศนคติอาจเกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคลเอง การรับรู้เกิดขึ้นใหม่และเปลี่ยนแปลงได้ โดยมีเหตุปัจจัยจากการพิจารณาของบุคคลผู้นั้นเองโดยไม่เกี่ยวกับการถูกบังคับหรือกดดันจากสิ่งแวดล้อมภายนอกเลยในทางพระพุทธศาสนาได้เรียกการรับรู้ชนิดนี้ว่าเป็น อัมมานุอัมมสติปัญฐาน คือการตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจธรรมชาติตามสภาพที่เป็นจริง วิธีทางพระพุทธศาสนาใช้จิตพิจารณาสิ่งต่างๆ เพื่อให้เกิดปัญญา เช่นการกำหนดลมหายใจเข้าออกจนจิตสงบเกิดสมาธิไม่มีความฟุ้งซ่านก็น้อมจิตเข้าไปสู่ตามแนวทางวิปัสสนากรรมฐาน ได้แก่การพิจารณากาย เวทนา จิต ธรรม (นวลศิริ เปาโรหิตย์, 2554)

“ตื่นรู้” มีความหมายอย่างไร เหตุใดพระพุทธศาสนาจึงเน้นย้ำถึงภาวะตื่นรู้นี้ พระสังฆธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเน้นหลักการเข้าถึงภาวะตื่นรู้ซึ่ง มีแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้หลายแนวทางที่ทำให้ผู้ปฏิบัติ ตามอุปนิสัยสันดานของมนุษย์แต่ละกลุ่ม หากแต่ยุคสมัยนี้ที่มนุษย์ใส่ใจกับการครองชีพมากขึ้น จึงมีการแสวงหาปัจจัยที่เอื้อต่อการดำรงชีพเพียงอย่างเดียว ไม่ได้สนใจหรือใส่ใจต่อการตื่นรู้ที่สามารถนำพาวิถีชีวิตของมนุษย์นั้น ให้ดำรงอยู่อย่างเป็นปกติสุข

ดังนั้นผู้วิจัยในฐานะที่มีความสนใจในกระบวนการเรียนรู้พุทธกรรมกลุ่มเพื่อส่งเสริมการตื่นรู้ตามแนวพุทธจิตวิทยา ได้ตระหนักถึงความสำคัญแห่งความเป็นมนุษย์เพื่อที่จะได้นำผลการวิจัยมาปรับใช้เป็นแนวทางการศึกษากระบวนการเรียนรู้พุทธกรรมในการส่งเสริมการตื่นรู้ในทางพุทธจิตวิทยาให้เจริญก้าวหน้าให้อยู่กันด้วยความสมานฉันท์ในสังคมไทยสืบต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนากับพุทธกรรมกลุ่มตามแนวจิตวิทยา
2. เพื่อสังเคราะห์วิธีการเรียนรู้พุทธกรรมกลุ่มเพื่อการตื่นรู้ตามแนวพุทธจิตวิทยา
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบกระบวนการเรียนรู้พุทธกรรมกลุ่มเพื่อการตื่นรู้ตามแนวพุทธจิตวิทยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษากระบวนการเรียนรู้พุทธกรรมกลุ่มเพื่อส่งเสริมการตื่นรู้ตามแนวพุทธจิตวิทยา ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อวิธีการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่หัวหน้าสำนักปฏิบัติธรรมหรือผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้นำปฏิบัติธรรม และผู้เข้าปฏิบัติธรรม ซึ่งมีจำนวน 5 แห่ง ดังนี้

- 1.1 สำนักปฏิบัติธรรมกลุ่มสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต
- 1.2 สำนักปฏิบัติธรรมกลุ่มสายพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ (เจ้าม อินทปญโญ))

วัดสวนโมกขพลาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1.3 สำนักปฏิบัติธรรมกลุ่มสายพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) วัดปากน้ำภาษีเจริญ จังหวัดกรุงเทพฯ

1.4 สำนักปฏิบัติธรรมสายสันติอโศกกลุ่ม(ท่านสมณะโพธิรักษ์) แขวงคลองกุ่ม เขตคลองกุ่ม จังหวัดกรุงเทพฯ

1.5 สำนักปฏิบัติธรรมกลุ่มสายหลวงพ่อเทียน จิตตสุโภ วัดป่าสุคะโตหมู่ 8 บ้านใหม่ไทยเจริญ ตำบลท่ามะไฟหวาน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดชัยภูมิ

ผู้ให้ข้อมูลผู้วิจัยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection sampling) จากกลุ่มตัวอย่าง ได้สำนักละ 3 รูป/คน รวม 15 รูป/คน ประกอบด้วย 1. ผู้หัวหน้าสำนักปฏิบัติธรรมหรือผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ จำนวน 5 รูป/คน 2. พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้นำปฏิบัติธรรม จำนวน 5 รูป/คน 3. ผู้เข้าปฏิบัติธรรม จำนวน 5 รูป/คน

2. วิธีการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัย ได้ศึกษาจากเอกสารและศึกษาภาคสนาม โดยมีลำดับขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

2.1 ศึกษาเอกสาร (Documentary Study) แนวคิดทฤษฎี บทความทางวิชาการ จากแหล่งข้อมูลต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้พฤติกรรมกลุ่มเพื่อส่งเสริม การตื่นรู้ตามแนวพุทธ

2.2 ศึกษาภาคสนาม (Field Study) การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม เป็นข้อมูลหลัก โดยดำเนินการดังนี้

2.2.1 การสัมภาษณ์ (Interview) ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) โดยสัมภาษณ์ด้วยตนเอง เพื่อให้ทราบข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ กระบวนการเรียนรู้พฤติกรรมกลุ่มเพื่อส่งเสริมการตื่นรู้ตามแนวพุทธจิตวิทยา

2.2.2 วิธีสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม ควบคู่กันไปทั้ง 2 แบบ

2.2.2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัย ใช้ในขณะที่สัมภาษณ์พูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลในอบรม และ เทคนิคการสอน

2.2.2.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) โดยสังเกตดูความสามารถ และปฏิภาณไหวพริบ ของผู้เรียนในการแสดงออก

3. ขั้นตอนการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้ลำดับ ขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

3.1 การสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ โดยความอนุเคราะห์จากบรรดาญาติ ธรรมของผู้วิจัย ที่มีความสนิทสนมกับผู้ให้ข้อมูลช่วยแนะนำเพื่อสร้างความคุ้นเคย และสนิทสนม กันมากขึ้น

3.2 ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ใน ทางพระพุทธศาสนา

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัย ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1) ขอนหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงหัวหน้าสำนักปฏิบัติธรรมที่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ทั้ง 5 สำนักฯ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูล

2) นำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงหัวหน้าสำนักปฏิบัติธรรมที่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เพื่อ ขอนัดวัน และเวลาในการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูล

3) ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ดังนี้ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ใช้เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล คือ หัวหน้าสำนักปฏิบัติธรรมหรือผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้นำปฏิบัติธรรม และผู้เข้าปฏิบัติธรรม ซึ่งมีจำนวน 5 สำนักๆ ละ 3 รูป/คน รวม 15 รูป/คน

4. การตรวจสอบข้อมูล เพื่อให้มั่นใจว่าการวิจัยครั้งนี้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง จัดเจน และครบถ้วนสมบูรณ์ ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ทั้งหมดตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) โดยอาศัยวิธีการดังนี้

4.1 ตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลโดยการหาความสอดคล้องแหล่งของข้อมูล ด้วยการสัมภาษณ์ซ้ำๆ ทบทวนเนื้อหาที่สัมภาษณ์ไปแล้ว แล้วนำมทั้งทั้งสองครั้งมาหาความสอดคล้องของการตอบโดยหาความคงที่ของการตอบ พบว่ามีความคงที่สูง แสดงว่าการสัมภาษณ์นั้นมีความเที่ยงสูง โดยที่ผู้วิจัยใช้เวลาสถานที่ และบุคคลในการสัมภาษณ์ต่างกัน

4.2 ตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ผู้วิจัยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีในเรื่องเดียวกันจากแหล่งต่างๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกัน อันได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ควบคู่พร้อมกันไป พร้อมกับศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารเพิ่มเติม

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังตรวจสอบข้อมูลแบบสะสม โดยเมื่อผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแล้ว หรือผู้ให้ข้อมูลสรุปแต่ละประเด็นแล้ว ผู้วิจัยได้ทบทวนประเด็นดังกล่าวโดยการถามย้อนกลับอีกครั้ง เพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูลอีกครั้ง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ในการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้จำแนกประเด็นการสัมภาษณ์อย่างเป็นระบบ และได้จัดประเด็นที่สำคัญๆ เป็นแนวทางในการตรวจสอบเมื่อจบประเด็นการสัมภาษณ์ เพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งได้ดำเนินการไปพร้อมกับการเก็บข้อมูลภาคสนาม แล้วนำเสนอเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทให้มีความสำคัญกับศรัทธาในฐานะองค์ธรรมที่นำเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ เพราะเมื่อมีศรัทธาแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการนำตนเองเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ ศรัทธาจะต้องประกอบด้วยปัญญาจนกลายเป็นสัมมาทิฐิที่มีคุณภาพ ซึ่งเกิดได้ด้วยปัจจัย 2 ประการ คือ

1. ปัจจัยภายนอก (ปรโตโฆสะ) ที่มุ่งหมายไปที่กัลยาณมิตร เป็นแหล่งความรู้ที่ดั่งมฉายทอด สั่งสอน อบรม ชี้แนะแนวทางที่ดั่งมเพื่อนำไปประกอบการคิดวิเคราะห์

2. ปัจจัยภายใน (โยนิโสมนสิการ) เมื่อบุคคลได้รับข้อมูลจากกัลยาณมิตรแล้วก็สามารถนำข้อมูลเหล่านั้น มาประกอบการคิดวิเคราะห์ พิจารณาเมื่อบุคคลมีโยนิโสมนสิการ สัมมาทิฐิ จะเกิดขึ้นตามมา และองศ์ธรรมต่างๆ ในกระบวนการเรียนรู้ก็จะเกิดขึ้น ตามมาเป็นลำดับเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง เพื่อเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเกิดความสมบูรณ์ จนบรรลุจุดหมายของกระบวนการเรียนรู้ คือ ปัญญารู้เท่าทันสิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริง

กระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยโยนิโสมนสิการ คือ การสร้างปัญญาให้เกิดสัมมาทิฐิตั้งแต่เริ่มต้นเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ และโดยตลอดทุกลำดับขั้นของการเรียนรู้จากภายนอกสู่ภายในของบุคคล ด้วยการใช้อย่างตนภายในและภายนอกตัวมนุษย์อย่างสัมพันธ์ เกี่ยวข้องกันอย่างมีสติ ตามกระบวนการที่เชื่อมโยงกันและกันอย่างต่อเนื่องของไตรสิกขา คือ

1. อธิศีลสิกขา มีสาระเกี่ยวกับ การดำรงตนด้วยดี มีชีวิตที่เกื้อกูลท่ามกลางสภาพแวดล้อม ที่ตนมีส่วนช่วยสร้างสรรค์ รักษาให้อื้ออำนวยแก่การมีชีวิตที่ดีงามร่วมกันเป็นพื้นฐานที่ดี สำหรับการพัฒนาคุณภาพจิตและปัญญา ศีล จึงกินความถึงการจัดสรรสภาพแวดล้อมทางวัตถุและทางสังคมที่ปิดกั้น โอกาสในการทำชั่วและส่งเสริมโอกาสในการทำความดี การจัดระเบียบชีวิตและสังคมโดยวางหลักเกณฑ์ กฎข้อบังคับ บทบัญญัติต่างๆ เพื่อควบคุมความประพฤติของบุคคล พระพุทธศาสนาเรียกว่า วินัย ตัวอย่างวินัยที่สร้างเสริมศีลสำหรับสังคมวงกว้างได้แก่ระบบการปกครองทั้ง บริหาร บทบัญญัติ และตุลาการ ระบบเศรษฐกิจระเบียบแผนทางขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม มาตรการเกี่ยวกับการงานอาชีพ เป็นต้น

2. อธิจิตตสิกขา มีสาระเกี่ยวกับ การพัฒนาคุณภาพจิต หรือการปรับปรุงจิตให้มีคุณภาพ และสมรรถภาพสูง ซึ่งเอื้อแก่การมีชีวิตที่ดีงามและพร้อมที่จะใช้งานในทางปัญญาอย่างได้ผลดีที่สุด เป้าหมายหลัก คือ การบำเพ็ญกรรมฐานแบบสมณะวิธี เพื่อชักจูงใจของคนให้สงบ ให้มีจิตใญ่ดีมั่น และมั่นคงในคุณธรรม ระวังให้ฝึกฝนและมีวินัย อุตสาหะในการสร้างความดีงามยิ่งขึ้นไป ตลอดจนอุบายต่างๆ ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพจิต เช่น การมีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจอันสงบ รมรื่น ชักจูงความคิดในทางดีงาม การสร้างบรรยากาศในสถานที่ต่างๆ ให้ประกอบด้วยความเมตตา กรุณา ขวนขวายยกย่อง

3. อธิปัญญาสิกขา มีสาระเกี่ยวกับ การมองดูรู้จักและเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความจริงหรือเท่าทันธรรมชาติของสังขารธรรมทั้งหลาย ที่ทำให้เป็นอยู่ และทำการต่างๆ ด้วยปัญญา คือรู้จักวางใจ วางท่าที และปฏิบัติต่อโลกและชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ในทางที่เป็นไปเพื่อแผ่ขยายประโยชน์สุข มีจิตใจ ผ่องใส ไร้ทุกข์ มีอิสระเสรี สดชื่น เบิกบาน การศึกษาอภิปัญญาในชั้นสูงและเคร่งครัด ก็คือ การบำเพ็ญวิปัสสนาภาวนา ซึ่งต้องใช้สมาธิจากการปฏิบัติด้วยสมณะวิธีเข้าช่วย แต่

การพัฒนาปัญญาในมุมกว้าง เรื่องของปัญญา ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนที่อาศัยกัลยาณมิตร โดยเฉพาะครูอาจารย์ผู้สอน ยังเป็นกัลยาณมิตรที่สามารถสร้างศรัทธาและสามารถชี้แนะให้ผู้เรียนเป็นคนที่มีจักคิดเองได้ อย่างน้อยทำให้มีความเห็นชอบธรรม ถ้าสามารถทำได้ยิ่งกว่านั้น ก็ให้เขารู้จักมองโลกและชีวิตอย่างรู้เท่าทันความจริงที่จะวางใจ วางที่ท่ามีความสัมพันธ์กับสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา เป็นผู้มีการศึกษาชนิดที่ขัดเกลากิเลสและแก้ทุกข์ได้ สามารถทำประโยชน์แก่ผู้อื่นพร้อมกับที่ตนเองมีจิตใจเป็นสุข

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษากระบวนการเรียนรู้พุทธกรรมกลุ่มเพื่อการตื่นรู้ตามแนวพุทธจิตวิทยา ซึ่งศึกษาจากเอกสารต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ข้อมูลปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย พร้อมทั้งอรรถกถา ตำรา วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย หนังสือเอกสาร และสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ เช่น นิตยสาร วารสาร งานเขียนที่เกี่ยวข้องทั่วไป ซึ่งจะใช้ในการวิจัยของกระบวนการเรียนรู้พุทธกรรมกลุ่มเพื่อการตื่นรู้ตามแนวพุทธจิตวิทยา พร้อมทั้งค้นคว้าข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตที่เห็นว่าประเด็นหลักสำคัญ เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการเรียนรู้พุทธกรรมกลุ่มเพื่อการตื่นรู้ตามแนวพุทธจิตวิทยาและแนวคิดที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ากระบวนการเรียนรู้พุทธกรรมกลุ่มเพื่อการตื่นรู้ตามแนวพุทธจิตวิทยา ซึ่งผู้วิจัยมีความคาดหวังว่าผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จักอำนวยประโยชน์ต่อการศึกษาและวงวิชาการได้ตามสมควร

2) ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะ ในการทำวิจัยในด้านอื่นที่มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับวิธีการดูแลผู้ป่วยตามแนวพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ดังนี้

1. ศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการเรียนรู้พุทธกรรมกลุ่มเพื่อการตื่นรู้ตามแนวพุทธจิตวิทยา มีความเหมือนความต่างกันในด้านใดบ้าง
2. ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้พุทธกรรมกลุ่มเพื่อการตื่นรู้ตามแนวพุทธจิตวิทยา
3. ศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักธรรมเพื่อกระบวนการเรียนรู้พุทธกรรมกลุ่มเพื่อการตื่นรู้ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2549) **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับเฉลิมพระเกียรติ**. กรุงเทพฯ
มหานคร: จัดพิมพ์โดย มหาเถรสมาคม.
- นวลศิริ เปาโรหิตย์. (2554). **จิตวิทยาเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 13. มหาวิทยาลัยรามคำแหง:
สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระอภัย อภิชาโต (ชูขุนทด) (2554). “การศึกษาหลักธรรมสำหรับพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์
ในสังคมปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รสสุคนธ์ ยมกนิษฐ์. (2553) “ศึกษากระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Edgar H. Schein. (1969). **Organization Psychology**. New york: Prentice-Hall Inc.
- Homans, George. (1950). **The Human Group**. New york: Harcourt Brace Jovnovich,.